

SVETI VINKO - PATRON VINOGRADARA SJEVERNE HRVATSKE

VESNA KOLIĆ-KLIKIĆ

Zavičajni muzej i galerija *Kerdić*

35400 Nova Gradiška, Matije Antuna Reljkovića 44

UDK 398.33(497.5)

Stručni članak

Primljeno 25. V. 1994.

Na prostoru cijele sjeverne Hrvatske rašireno je štovanje sv.Vinka (22. siječnja) kao patrona vinogradara, podrumara i vina. Najzastupljeniji su običaji toga dana blagoslov loze i neizostavno proricanje jesenjega uroda. Za razliku od sjeverozapadnih krajeva Hrvatske, na sjeveroistočnim prostorima nalazimo i vrlo izražene arhajske, apotropejske i magijske postupke vezane uz dozvole i zabrane obavljanja određenih poslova kojima se želi potaknuti bolji jesenji urod i zaštititi ga od svih zala. Osim toga ovdje se jasno očituje i obredno pijeње vina za poboljšanje zdravlja i jačanje organizma.

Prvi je važniji datum nakon završetka božićnoga ciklusa, 22. siječnja, dan sv. Vinka zaštitnika vinogradara, vinograda i vina.

U baranjskim selima Dražu, Gajiću, Topolju i Duboševici toga dana slave *Vincešku* (Hunjadi, 1988), u Pleternici kao i u ostalom dijelu požeške kotline *Vincelovo*, u Cerniku *Vincetovo*, a u Moslavini¹ i dalje na zapad sve do Plešivičkog prigorja (Cvetan, 1990) i Podravine (Matijaško, 1992) *Vincekovo*. Iločki vinogradari toga dana slave naprosto sv.Vinka (Batorović, 1988:18), kao i pečuški Bošnjaci budimskog predgrađa (Kovács, 1977:165).

I vinogradari slovenskih vinogradarskih krajeva, kako navodi Vlasta Koren (1967:96), štuju sv.Vinka kao svog zaštitnika dok - za razliku od njih - podrumari smatraju svojim patronom sv. Urbana.

¹Na podatku zahvaljujem gosp. Milivoju Uroiću iz Kutine.

Štovanje sv. Urbana (1. travnja) kao zaštitnika gorica, vinogradara i vina (Koren, 1967:95) rasprostranjeno je (za razliku od naših krajeva) na prostoru Austrije i Njemačke.

Vinogradarima s prostora sjeverne Hrvatske zajednički je običaj odlaska na Vinkovo u vinograde, gdje svetom vodom i vinom blagoslivljaju lozu. Nakon obavljena blagoslova obrežu tri ili više panjeva, te po nekoliko ključića loze ponesu kućama, gdje ih stave u vodu na toplo mjesto kako bi loza *bacila cvijet*. Prema istjeralim cvjetovima predviđali su urod dolazeće jeseni.

Ovakav način prognoziranja uroda rabili su i pečuški Bošnjaci i Bošnjaci budimskog predgrađa (Kovács, 1977:165).

Toga dana vinogradare je posebno zanimalo i kakvo će biti vrijeme, pa u Sibinju kod Slavenskoga Broda kazuju: *Ako se vrabac na Vinka okupa na putu, rodit će vinograd*. Tako i Opatovčani i stanovnici Cerničke Šagovine znaju reći: *Ako na Vinka nema vode, vino nam ode*, a Pleterničani: *Ako na Vinka kapa voda s krova bit će vina*. U Koprivničkim Bregima vjeruju da će sljedeće jeseni biti dobar urod grožđa ako se u kolotečini na putu može vrabac okupati (Matijaško, 1992).

I Gyükéski vinogradari su računali na veliku količinu vina ako se na Vinkovo topio snijeg (Kovács, 1977:165).

Iz rečenoga je vidljivo da je na cijelom prostoru sjeverne Hrvatske dan sv.Vinka vezan uz prognoziranje jesenjega uroda. U dostupnoj mi literaturi nisam pronašla podatke koji detaljnije govore o drugim zbivanjima na taj dan, posebice vezanima za prostor sjeverozapadne Hrvatske kao i za prostor jadranske zone.

Terenskim ispitivanjima ustanovila sam da na prostoru Slavonije i Baranje taj dan zauzima značajnije mjesto nego li je to uobičajeno u ostalim krajevima.

U sjeverozapadnoj Hrvatskoj vinogradari štuju još blagdan sv. Martina (11. studenoga), za razliku od sjeveroistočne Hrvatske (Slavonije i Baranje) gdje Martinu ne pridaju nikakvo posebno značenje. Ovomu svecu posebno značenje nisu pridavali ni vinogradari budimskog predgrađa (Bošnjaci), kao ni pečuški Bošnjaci.

U koloritu obvezatnih magijskih postupaka vezanih uz rašireno štovanje sv.Vinka, na tlu Slavonije sudjeluju i žene. Kako kazuju u mnogim selima², žene toga dana imaju obvezu prišivanja velikih zakrpa na vreće i robu, kako bi ovim putem udobrovoljile sv.Vinka da vinograde podari tako velikim grozdovima kao što su velike zakrpe.

² Cernička Šagovina, Opatovac, Pleternica i Sibinj.

Osim ženskih poslova koje valja obavljati, toga dana postoji i grupa najstrože zabranjenih poslova. U ovu grupu ubrajaju sijanje brašna, runjenje kukuruza, čijanje perja, pređenje i meljavu. Osnovni razlog ovih zabrana leži u tome što se pri obavljanju tih poslova stalno nešto runi i otpada. Da ne bi potakli opadanje zrelih bobica grožđa, te poslove treba jednostavno izbjegavati.

Potvrdu o zabrani pređenja taj dan zabilježio je i Josip Lovretić sljedećim riječima: "*Kažu, da se je nika žena nadmitala s drugima i baš na dan svetog Vinka do zore naprela tri vretena. U zoru zapivala tica na penderu: Vinc, vinc! Žena odgovara iz kreveta: Il ti vinc, il ne vinc, ja sam do zore troje vretena naprela. Kad je to rekla oma se je ukočila i mrtva ostala.*" (Lovretić, 1990:317).

U grupu dopuštenih, dakako i obvezatnih ženskih poslova, svakako spada i priprema obilne večere.

Po nepisanu pravilu žene su taj dan morale kuhati *kajzer-šunku* ili malo prodimljeni *zavratak*, grahovu salatu, kiseli kupus s mesnom kobasicom, kokošju juhu s domaćim sitnim rezancima, a pekle su i kolače, većinom *krafne sa šljivovim pekmezom i šćipotke* na masti.

Stari vinogradari branili su ženskomu svijetu da na Vinkovo ide u vinograd, jer su vjerovali da bi one donijele nesreću pa bi vinograde te godine potukao led.

Dok su žene obavljale određene im poslove, muškarci su spremali torbe s hranom za odlazak u vinograde. Prije polaska u torbu bi spremili kulin, mesnu kobasicu, slaninu, vino i rakiju, zatim kruh, luk, sol, *flašicu* svete vode donesene iz crkve - na Sveta Tri kralja, a sa sobom bi ponijeli još i *škljocu* i sjekiricu da nasijeku drva.³

Kod dolaska u vinograd valjalo je najprije obaviti blagoslov. Prije blagoslova objese na jedan panj kulin ili mesnu kobasicu (poneko oboje) pa *svetom vodom* blagoslove vinograd obilazeći oko njega, prolazeći kroz sredinu, ili naprosto s jednog mjesta blagoslove vinograd na tri kraja. Kod blagoslova izmole tri *Očenaša* pa molitvu završe riječima: *Gospodine Bože, blagoslovi ovaj vinograd da ne bude leda i bolesti i da nam rodi ove godine barem kao prošle, a može i bolje.* Potom zaliju vinom u obliku križa tri panja i pravilno ih obrežu pa dio obrezanih *ključića* sprema u torbu i ponesu kućama. Siromašniji Pleterničani su umjesto kulina ili kobasice znali na panj objesiti *švarglu*.

³ Današnji vinogradari uz kulin i mesnu kobasicu ponesu i pile ili zeca pa ih ispeku na ražnju. U Cerniku se tijekom posljednjih tridesetak godina uobičajilo spremanje posebne vrste *ćevapa*. Ćevap pripremaju naizmjenično nižući na ražanj komadić svinjetine, junetine, slanine i luka. Priređeni ćevap odnesu u vinograd pa ga peku na vatri.

U koloritu magijskih postupaka posebno mjesto zauzima vješanje nekoga mesnoga proizvoda na panj, kako bi se ukazalo na želje vezane uz jesenji urod. To čine, kako sami kazuju: *Da bi ih sv.Vinko podario grozdovima dugim kao kobasica i velikim, punim i teškim kao kulin*. Po obavljenu blagoslovu kobasicu koja je visila na panju pojedju sa sakupljenim društvom, a kulin Opatovčani i Šagovljani (Cernička Šagovina) sprema u torbu i odnesu kući. Taj kulin ostavljaju do Uskrsa, kada ga zajedno sa šunkom kuhaju i nose *na sveto*.

U brodskim i pleterničkim vinogradima običaj je i da iz puške pucaju u onaj obješeni kulin, pa kazuju da to čine protiv leda (Toldi, 1987:9).

Za razliku od slavonskih, baranjski su vinogradari običavali na panj objesiti samo *struku* mesne kobasice (Hunjadi, 1988), dok su gyükéski vješali isključivo veliku *švarglu* (Kovács, 1977:165).

Po završetku blagoslova, skupe se svi vinogradari uz vatru⁴ gdje uz jelo, piće i pjesmu *protraće* dobar dio poslijepodneva i večeri.

Uz obilje magijskih i apotropijskih postupaka koje obavljaju na taj dan, posebno mjesto zauzima i izrazito naglašeno pucanje. U nekim selima kazuju da je na Vinkovo valjalo što više pucati kako bi se za cijelu godinu odagnala tuča od vinograda, dok drugi kazuju da se puca na veselje.

U koloritu raznovrsnih vjerovanja i postupaka vezanih uz taj dan važno mjesto zauzima i obilno konzumiranje vina. Stanovnici cerničke i pleterničke župe vjeruju da se samo tada vino u ljudskom organizmu pretvara u krv te ga treba piti za zdravlje. Ovo vjerovanje i danas je izrazito živo, pa u Cerničkoj Šagovini kazuju: *Koliko na Vinkovo popiješ kapljica vina, toliko dobiješ kapljica krvi*. Iz tog razloga dopuštaju i danas, pa čak i potiču bolesnike i djecu, da piju za zdravlje.

Opatovački vinogradari znaju se međusobno i natjecati tko će popiti veću količinu vina i tko će kući stići *rodniji*, jer vjeruju da će tako vinograd donijeti veći jesenji urod.

Kada dođe vrijeme za povratak kućama, u cijeloj široj okolici Cernika zavedu kolo zvano *Karakača*, pa se s okolnih brežuljaka razlije gromka pjesma.⁵

U selima pleterničke i cerničke župe drže da od 22. siječnja započinje i pokladni ciklus. Toga dana prvi put je dopušteno da se mještani oblače u *džeme*⁶.

⁴ Za razliku od ostalih sela gdje se na svakom vinogradarskom predjelu loži po jedna vatra i oko nje sakupljaju svi vlasnici vinograda toga kraja, u Cerniku je običaj da svaki vlasnik loži vatru kod svog vinograda.

⁵ U knjizi Zvonimira Toldija *Brod na Savi* nalazi se zapis pjesme posvećene danu sv.Vinka, koji potječe iz 1908. g. a nosi naslov: *Pjesma za Vincentov dan*.

Štovanje i slavljenje ovoga vinogradarskoga patrona na tlu sjeverne Hrvatske i danas je vrlo živo. U vinogradarskim krajevima sjeveroistočne Hrvatske još i sada se pridržavaju starih tradicija zabrane i obveze obavljanja određenih poslova.

U životopisu svetog Vinka ne nalazimo elemenata po kojima bismo ga mogli povezati s vinom i vinogradima. U narodnu tradiciju vjerojatno je unesen zahvaljujući svomu imenu.

LITERATURA

BATOROVIĆ, Mato: *Prošlost iločkog vinogorja*, Ilok, 1988.

CVETAN, Dragica, Magistarski rad - rukopis: *Život u vinogradarskoj klijeti Plešivičkog prigorja*, Zagreb, 1990.

HUNJADI, Mirko: II Baranjski bečarac, *Katalog kulturne i turističke manifestacije za čuvanje, njegovanje i oživljavanje kulturne baštine baranjskih sela (2)*, Belje - Kneževo, 1988.

KOREN, Vlasta: *Kmečko vinogradništvo v vzhodnih slovenskih goricah*, Murska Sobota, 1967.

KOVÁCS, András: Podaci o običajima i tradicionalnom životu pečuških Bošnjaka - vinogradarstvo, *Etnologija Južnih Slavena u Mađarskoj*, Budimpešta, 1977.

LOVRETIĆ, Josip: *Otok*, pretisak, Vinkovci, 1990.

MATIJAŠKO, Nada: *Tradicionalno podravsko vinogradarstvo*, Koprivnica, 1992.

MUSIĆ, August: *Nacrt grčkih i rimskih starina*, Zagreb, 1910.

TOLDI, Zvonimir: *Nek se spominja i pamti*, Slavonski Brod, 1987.

TOLDI, Zvonimir: *Brod na Savi*, Slavonski brod, 1991.

⁶ U selima cerničke i pleterničke župe kao i na cijelom prostoru Požeške kotline za maškare rabe naziv *džeme*.

SANKT VINZENZ - SCHUTZPATRON DER VINZER IN NORDEN KROATIENS

Zusammenfassung

Auf dem ganzen nördlichen Gebiet Kroatiens ist die Anbetung von Sankt Vinzenz (22. Januar) als Schutzpatron der Vinzer, der Kellermeister und des Weines verbreitet.

Als der verbreitetste Brauch, gebunden an diesen Tag, ist, am bedeutensten die Segnung der Weinreben, verbunden mit dem Rundgang, welchen die Vinzer mit Wein und Weihwasser vornehmen. Nach der durchgeführten Segnung pflegen sie einige Weinstöcke zu beschneiden und nehmen einen Teil dieser abgeschnittenen Stöcke mit nach Hause. Hier werden diese im Wasser und am warmen Platzen solange gehalten, bis die Rebe die Triebe treibt. Wenn dieses geschieht, so rätseln die Vinzer darüber nach, wie die Weinernte im nächsten Herbst sein wird.

Am Sankt Vinzenztag sind alle Vinzer besonders interessiert für die Wetterverhältnisse. Auf dem ganzen Gebiet von Nordkroatien glauben die Vinzer an eine gute Weinernte, wenn es an diesem Tage regnet, im Volksmund sagt man: *wenn es Wasser gibt*.

Zum Unterschied von den Nordwest - Gebieten Kroatiens, auf dem Gebiet von Slawonien und Baranja findet man auch ausgeprägte altertümliche, apostrophische und magische Gebräuche, welche verbunden sind mit Erlaubnissen und Verboten für bestimmte Arbeiten. Hiermit möchte man einen besseren Herbstertag anregen und den Schutz vor allem Bösen erreichen.

Mit dem Vorgebrachten wird hier klar die Zeremonie des Weintrinkens für die Gesundheitsbesserung und Körperkräftigung zum Ausdruck gebracht.

Die Verehrung und Anbetung des Schutzheiligen der Vinzer von Nordkroatien - des hl. Vinzenz ist auch heute noch sehr gepflegt. In den Gebieten der Weinberge im Nordosten Kroatiens hält man sich noch heute an die alten Traditionen der Verbote und Pflichten für die Ausführung von bestimmten Arbeiten.

Übersetzt: Josip Bušić